

INLEDNING

Ty Guds ord är levande och verksamt. Det är skarpare än något tveeggat svärd och tränger så djupt att det skiljer själ och ande, led och märmg och blottlägger hjärtats uppsåt och tankar.¹

Det finns två nyckelbegrepp omkring vilka hela frälsningshistorien, eller till och med hela skapelsehistorien vrider sig. Det är vad som skall åtskiljas och vad som skall förenas, och på vilket sätt.

Skapelse förutsätter särskillnad; ingenting kan komma till utan att vara avskilt från det som var innan eller kommer efter. I Första Moseboks berättelse om hur himlen och jorden kom till sker ständiga uppdelningar, men de har alla en och samma avsikt, vilken också är Skaparens yttersta avsikt med hela sitt verk: att förena allting i en enda gemenskap i honom (Ef 1:10). Det finns alltså en jämvikt mellan separation och förening i själva grundmönstret för människans värld. Det är Ordet som skapar och därmed avskiljer; men Anden som svävar över urtidens kaos garanterar en inre enhet som gör att väsendena inte lever i isolering.

På samma sätt är det också Guds Ord som en dag skall orsaka stora splittringar bland människorna – ”man skall gripa er och förfölja er för mitt namns skull...” (Luk 21:12) ”En man skall ställa sig mot sin far och sonhustrun mot sin svärmor...” (Matt 10:35) – men när Anden utgjuts över allt kött skall till och med utspridda och förtorkade benrester få nytt liv och förenas till levande kroppar (Hes 37:1-10). Guds mål med skapelsen är enhet och förening – det är Anden – men utan identitet (”ordet”) finns det ingen enhet, utan bara uppgående, eftersom det då finns En plus Intet, eller En plus Sig Själv i någon annan form; detta innebär fusion snarare än gemenskap.

Om det finns mångfald och enhet i skapelsen, säger hela den urkyrkliga lärarskaran, så är det därför att Gud är tre Personer och ett enda väsen; all mångfald återspeglar den yttersta verkligheten när den blomstrar i enhet och förenas för att skapa liv, medan den som finner sin stolthet och sitt existensberättigande i särskillnaden är lika motsatt Guds vilja med skapelsen som den som strävar efter att suddas ut alla gränser mellan dess olika beståndsdelar; båda är för övrigt sterila i långa loppet.

Livgivande förening är inte möjlig annat än över bestående gränser som verkligen finns, annars rör det sig inte om annat än ett ögonblick som övergår i en evighet av sammahet, särskillnadens och fruktbarhetens utslocknande.

¹ Heb 4:12

Den kristna visionen av Gud tillåter inte en sådan tanke, som naturligtvis i sig inte är orimlig; men det är inte så som Gud har uppenbarat sig för oss. Hinduer och gnostiker kan förespråka den, men inte Jesu lärjungar.

Motsatsen är en Gud som är för alltid onåbar, okännbar, vars skapelse inte kan annat än falla ned inför honom som är radikalt Annorlunda och främmande. Där drivs särskilnaden till sin spets och skapelsens beståndsdelar låses fast i sina givna roller: ingen förening kan överskrida gränserna, därför att skillnaden är total. Inte heller detta är en kristen vision; den drar från monoteismens urkälla och visar sig först som mogen lära i arianismen och sedan i islam.

I kristendomen har vi mottagit en uppenbarelse som visar oss någonting nytt, någonting som hade legat fördolt för oss (Jes 48:6) – en förening mellan de två som det krävs omvändelse för att träda in i. Guds Ord är Bibeln och Kristus, och när vi begrundar detta tillsammans med alla dem som har gått före oss kan vi bättre förstå var det är som vi skall hålla isär och var det är som skall förenas, hur vi skall möta Gud.

Guds Ord ger sig åt oss i olika former som tolkar varandra. Skapelsen bär på det i gåtor och tecken, som inte nödvändigtvis är lättolkade. Genom att föra sitt folk genom historien och ge dem kraftfulla tolkningsverktyg – uttåget ur Egypten, övergången över Röda Havet, förbundet på Sinai – gör emellertid Gud dem uppmärksamma på en djupare – oanad – mening och faran av överdriven vördnad eller skräck för naturen och det i skapelsen som kan fångas upp av en missriktad religiositet.

Skapelsen är ju lagd under tomhetens välde (Rom 8:20) – dess tal om Gud kommer som genom en mask eller ur en förvriden mun. Ensamt räcker det inte till för att ge klarhet. Det är därför som Ordet i skapelsen inte kan förstås förrän det har befriats från den vidskepelse och skräckblandade vördnad som de jordiska makterna spontant väcker i människan.

Så tolkas det första Ordet av det andra, Naturens gudsuppenbarelse av Bibeln i dess gammaltestamentliga form, och Gud Skaparen träder fram som annorlunda än skapelsen – ett första steg. Från att ha varit en bland många gudar – låt vara den störste – blir sedan Herren den ende Guden, den Levande Guden – ett andra steg. Samtidigt börjar paradoxen som skall uppenbaras skönjas. Det finns en lidande tjänare, det finns dunkla ord om ett liv bortom livet (vilket inte ingick i den allra äldsta israelitiska trosuppfattningen).

Skriften uppvisar sålunda en pedagogik som leder fram, i ojämn takt över årtusendena, till en kvinna med rent hjärta och fullkomlig tillit till Gud. När Jesus föds är det Ordet som konkretiseras, blir påtagligt – fullkommandet av Israels flertusenåriga upptäcksfärd in i Guds vilja, möjliggjort just genom

själva detta Guds Ord som genom historien har tecknat den levande Gudens konturer och skrivit in budskapet om sig själv i profetior och krönikor.²

Evangelisten Johannes anspelar helt tydligt på skapelseberättelsen i sin Prolog och i sitt första brev: det är i detta Ord som allting har skapats, detta samma Ord som vi har sett och mött (1 Joh 1:1). Att i detta sammanhang vilja göra skillnad på det Gamla och Nya Testamentet är lämpligt. Den avgörande särskillnaden bör ske på ett ontologiskt plan.

Om nu Gud har kommit nära genom sin inkarnation är det nämligen inte för att vi skall kunna säga att vi nu vet precis vem eller vad Gud är. Östkyrkans apofatiska teologi, som tillhör den universella kyrkans arv, tolererar inte några begrepp som skulle kunna ringa in eller determinera Gud; han är fullkomligt okänd till sitt väsen³ Det är här som vi skall separera – ty Gud är Gud och inte människa (Hos 11:9) och därför onåbar för människans tanke.

Detta är den absolut grundläggande uppdelning som krävs för att vi skall kunna hitta rätt i de motsägelsefulla strömningar som pulserar i vårt samtida världssamhälle och bevara oss både från att säga: Jag vet precis vad Gud är och vad han vill, och från att säga motsatsen: Jag vet absolut inget om Gud och söker honom och möter honom i det osägbara. Gud talar själv och vi måste lära oss att lyssna, det vill säga träda i kontakt med honom, en grundförutsättning för den förening som är alltings mål och som till sin natur är ett möte.

Varje form av ”övertagande” av Gud skall bekämpas, vare sig det är genom tanken (filosofin) eller genom känslan (mystiken) (det kan för övrigt sägas att så snart ett sådant övertagande börjar märkas rör det sig snarare om pseudo-filosofi och pseudo-mystik).

När Skapare och skapat står helt fria från varandra blir mötet möjligt; men då måste också det skapade finna sin inre enhet för att kunna träda fram inför Gud. Det är på detta plan som vi ofta i missriktad iver åstadkommer stora splittringar där som vi tvärtom borde ena. Lära och fromhet har i modern tid delats upp i två läger på ett sätt som har försvagat Kyrkan och minskat trovärdigheten i hennes vittnesbörd.⁴ Äktheten i andliga upplevelser idag bedöms ofta spontant efter deras oavhängighet till den ”offentliga” Läran, vilken är suspekt, i händerna på ett prästerskap som kanske har någonting att dölja eller försvara.

Förr samlade sig irritationen omkring makten som lärans företrädare besatt, och även om det kan finnas kvar spår av detta riktar sig tidsandan också mot andra aspekter idag. Det faktum att den kristna läran egentligen inte är individualistisk och definitivt inte antropocentrisk, att dess grundval är ett ord

² Hayes

³ Lossky

⁴ von Balthasar

från en annan, ett ord som vi tror på, allt detta går emot strömmen i nutidssamhället.

Det är emellertid just det som gör den kristna upplevelsen till en relationell upplevelse. Det gör också att forskansningen i en alltför tydlig och homogen identitet blir tveksam: Jesus umgicks nästan uteslutande med sådana som av olika skäl hade hamnat utanför eller på gränsen till sådana fasta förläggningar. Hans sätt att särskilja och förena är svårt för vårt sinne att förstå; det kräver en omvändelse som alstrar en annorlunda instinkt, en intuitiv sanningskänsla.

I Kristus, som uppenbarar för oss Guds innersta, självutgivande natur, möter vi Ordet direkt, inte enbart eller ens främst genom vad han säger, utan genom hans liv, hans kropp; orden i Evangeliet förklaras ju genom korset och uppståndelsen, alltså genom ett skeende. Medan det Nya Testamentet berättar, finns han själv mitt ibland oss, i bönen och i nattvarden, uppstånden och evigt levande. Anden, minnets och profetians Herre, hjälper oss därför att tolka ordet genom Ordet, Skriften genom den tredje och största uppenbarelsen av Guds Ord, den uppståndne Kristus.⁵

Utan förening med Kristus – en förening som alltid är eukaristisk, i ordets vidaste bemärkelse – kan man inte förbli i det centrum där tillvarons motsägelsefulla krafter upprätthålls i en absolut jämvikt, där motsatserna paradoxalt sammanträffar. Gud blir människa och Ordet blir kött, människan blir Gud och köttet blir ande; det som skall förenas måste säras och det som för alltid är särat skall förenas. Det är inte förrän Kristus sätts mitt i blickfånget som Kyrkan kan leva sin oerhörda kallelse att erbjuda förening med Gud utan förintelse av den egna identiteten och i sig förena motsatserna, utan att göra avkall vare sig på sin traditionalitet eller på sin evangeliska radikalitet.

Detta är teologi – lära om Gud som för alltid förändrar våra liv. Ur detta har det alltid flödat en inspirerande ström av tankar in i det kulturella, politiska och sociala livet, genom vilka inkarnationens mysterium vederkvicker samhället, även när stora delar av det inte bekänner läran.

Om teologin inte utmanar på djupet eller väcker motstånd är det ett dåligt tecken. Jesus säger att han har kommit med konflikter och motsättningar och inte med fred (Matt 10:34), men samtidigt att han har kommit för att de som tror på honom skall ha liv, och ha det i överflöd (Joh 10:10).

När Guds Ord klyver som ett ”tveeggat svärd” (Heb 4:12; Upp 1:16), är det för att upprätta grundförutsättningen för gemenskap. När han förenar är det för att liv skall uppstå, ständigt nytt, ständigt annorlunda, ett möte utan slut.

Johannes Sandgren

⁵ de Andia

Aktuella artiklar:

Hans Urs von Balthasar, *Teologi och helighet*

Vladimir Lossky, *Tro och teologi*

Ysabel de Andia, *Ordets bord*

Richard B. Hays, *Kan evangelierna lära oss att tolka Gamla testamentet?*